अस्मिन् प्रश्नपत्रपुस्तिकायाम् 28 प्रश्नाः [खण्ड – क (20) + खण्ड – ख (4+4)] एवं 8 पृष्ठाः सन्ति ।

Sl. No.

Roll No.
अनुक्रमांक

Code No. **58/SS/A/S**
कोड नं.

Set /सेट A

SANSKRIT

संस्कृतम्

(309)

Day and Date of Examination
(परीक्षादिवसः दिनाङ्कश्च) ______________________

Signature of Invigilators
(निरीक्षकहस्ताक्षरद्वयम्)
1. ______________________
2. ______________________

सामान्य अनुदेशाः

1. परीक्षार्थी प्रश्नपत्रपुस्तिकायाः प्रथमपृष्ठे स्व–अनुक्रमाङ्कम् अवश्यं लिखतु ।

2. निरीक्ष्यतां यत् प्रश्नपत्रस्य पृष्ठसंख्या प्रश्नानां संख्या च प्रथमपृष्ठस्य शीर्षे मुद्रितसंख्यानुसारमेव अस्ति । प्रश्नाः क्रमानुसारं सन्ति न वा इत्यपि निरीक्षणीयम् ।

3. उत्तरपुस्तिकायां परिचयचिह्नम् अथवा कुत्रापि निर्दिष्टस्थानेतरस्थलेषु अनुक्रमाङ्क लेखनं सर्वथा वर्जितम् अस्ति ।

4. स्व–उत्तरपुस्तिकायां प्रश्नपत्रस्य कूट(कोड) संख्या **58 /SS/A/S, Set - A** अवश्यमेव लेखनीया ।

SANSKRIT

संस्कृतम्

(309)

समय : होरात्रयम्] [पूर्णाङ्क : 100

निर्देशाः (i) अस्मिन् प्रश्नपत्रे द्वौ खण्डौ स्तः। खण्डः – क (केन्द्रिक पाठ्यक्रमः), खण्डः – ख (वैकल्पिक– I एवं वैकल्पिक– II) स्तः।

(ii) खण्डः – क अनिवार्यः। अस्मिन् खण्डे 20 प्रश्नाः सन्ति।

(iii) खण्डः – ख एकः एव वैकल्पिकः समाधेयः।

(iv) खण्डः – क कृते 85 अङ्काः, खण्डः – ख संस्कृतं संस्कृतिश्च अथवा प्रयोजनमूलक संस्कृतम् इति वैकल्पिकयोः केवलम् एकः एव वैकल्पिकः समाधेयः। अस्य कृते 15 अङ्काः निर्धारिताः।

खण्डः – क
(केन्द्रिक पाठ्यक्रमः)

1. अधोलिखितेषु कस्यचिदेकस्य पाठस्य सारं षड्वाक्येषु लिखत – **[6]**

क) क्रोधोऽनर्थकारकः

ख) राजते खतु कन्याकुमारी

ग) शल्यचिकित्साजनकः सुश्रुतः

2. अधोलिखित गद्यांशं पठित्वा प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत – **[4 × 1 = 4]**

तस्मिन् समये राक्षसः समागत्य प्रसन्नवदनं पुरूषं दृष्ट्वा विस्मितस्तं वदति, ''मो महासत्व, अत्र शिलायां प्रतिदिनं यः उपविशति स मदागमनात् पूर्वमेव म्रियते। त्वं पुनः महाधैर्यसम्पन्नः प्रसन्नवदनः दृश्यसे। यस्य मरणकालः समायातः तस्येन्द्रियाणि ग्लानिं प्राप्नुवन्ति। त्वं पुनरधिकां कान्ति प्राप्य प्रहससि।''

प्रश्ना :

क) राक्षसः कीदृशं पुरुष दृष्ट्वा विस्मितः?

ख) राक्षसस्य आगमनात् पूर्वमेव पुरूषस्य किं भवति?

ग) वध्यशिलाया मुदविष्टः पुरूषः कीदृशः आसीत्?

घ) कस्य इन्द्रियाणि ग्लानि प्राप्नुवन्ति?

3. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उचितमुत्तरं चित्वा लिखत – **[4 × 1 = 4]**

क) वाणासुरः कस्य पुत्रः आसीत्? (प्रजापतेः/शिवस्य)

ख) भरतेन दक्षिणदेशः कस्मै दत्तः? (बाणसुराय/कुमार्यै)

ग) कन्याकुमारी क्षेत्रेकति समुद्राणां संगमः अस्ति? (चतुर्णाम्/त्रयाणाम्)

घ) कानि कर्माणिशिष्येण सेवितव्यानि? (अवधानि/सुचरितानि)

4. क) रेखांकित पदमाश्रित्य प्रश्न निर्माणं कुरूत – **[2 × 1 = 2]**

i) कस्मिश्चित ग्रामे <u>चत्वारि</u> मित्राणि अवसन्

ii) ते तस्य <u>पठम्</u> अगच्छत्

ख) प्रश्नान् उत्तरत – **[2 × 1 = 2]**

i) जीवकः कस्य शल्यक्रियाम् अकरोत्?

ii) कस्य सेवनेन जरारहित देह प्राप्तिः भवति?

5. एतत् कथनं कः कं प्रति कथयति? **[2]**

क) सखि, संहर रोषम्, असंस्कृमतयोऽपि मुनदः माननीयाः?

ख) उपाध्याय, स्खलितयेवं क्षमस्व।

6. अधोलिखित पद्यांश द्रयं पठित्वा प्रश्नात् उत्तरत – **[2 + 2 = 4]**

क) को वर्धते विनीतः को वा सीमते यो दृप्तः।

कोन प्रत्येत, को ब्रूते, यश्चानृतं शाश्वत्॥

<u>प्रश्नद्वयम्</u> –

i) कस्य सदा क्षयः भवति?

ii) कः न प्रत्येतव्यः?

ख) दिवाकराद्रक्षति योगुहासु, लीनं दिवाभीतमिवा धकारम्।

क्षुद्रेऽपि तूनं शरणं प्रपन्ने, ममत्वमुच्चैः शिरसां सतीव॥

<u>प्रश्नद्वयम्</u>

i) अंधकांर दिवाकरात् कुत्र रक्षति?

ii) शरणागतस्य तुच्छजनस्य रक्षकः कः भवति?

7. अधोलिखितयो: अन्वयद्वयो: रिक्त स्थानपूर्तिं कुरूत – **[2]**

क) किं शोच्यं कार्पण्यं सति विभवे किं प्रशस्त मौ दार्यम् ।

कः पूज्योविद्वद्भिः स्वभावतः सर्वदा विनीतो यः ।

अन्वयः–

शोच्यम्किम्? कार्पण्यं विभवे सति कि प्रशस्तम्.........?

विद्वद्भिः कः पूज्यः? य सर्वदा .... विनीतः ।

ख) दूषितं पर दोषैहि गृहणीते योऽन्यथाशुचिम् ।

स्वयं सन्दूवितामात्यः क्षिपमेव विनश्यति ।।

अन्वयः –

यःपरदोषैः हि दूषितम् अन्यथा .... सन्दूषिता अमात्यः स्वयं, क्षिपं एव ....।

8. अधोलिखित पद्यांशद्वयस्य भावार्थयो: रिक्त स्थानानि पूरयत – **[2]**

क) संतोषामृततृप्तानां यत् सुखंशान्तचेत साम् ।

भावार्थः –

संतोषरुपेण अमृतेन ये .... ते, एव सुखंप्राप्नुवन्ति ।

ख) स्वयं सन्दूषितामात्यः क्षिप्रम् एन विनश्यति ।

भावार्थः –

यस्य, रासः .... संदूषिताः सः राजा विनश्यति ।

9. 'अ' स्तंभस्य पद्यांशं 'ब' स्तम्भेन सह मेलयत – **[2]**

'अ'	'ब'
(i) यः स्वाध्यायमधीते	(क) धर्मस्य त्वरितागतिः
(ii) हंसस्य शोभा कावास्ति	(ख) अब्दं विधिना नियतः शुचिः
(iii) तं तथा सुकृतं दृष्ट्वा	(ग) सातूनि गन्धः सुरभी करोति
(iv) यत्र, सुतक्षीरत या प्रसतः	(घ) पूज्यमानं स्व कर्मसु

10. 'हृदय परिवर्तनम्' इति नाटकस्य सारांशं षड्वाक्येषु लिखत । सहायतायै बिन्दवः दत्ताः– **[6]**

बिन्दवः
यक्षाः पंच, ब्राह्मण वेश धारिणः, मैत्रबल – राज्ञः, राज्ये, विचरन्तिः ते गोपालकेन, वने, वादित, कंशी ध्वनि, कृष्णन्ति, वंशीवादकः गवा समीपे, आसीत् सर्वे, अग्रे गच्छत, गोपालवः, बोधिसत्वस्य राज्ये निर्मीकभावं, कथयति राजा तेषां, इच्छानुरुपं, मांसरुधिरभोजनं यच्छति, सर्वे हिंसा त्यजन्ति ।

11. अधोलिखितं नाट्यांशद्वेय पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत – **[1 + 1 = 2]**

क) व्यापारी – महाराज, एकः जीर्नकस्यधारी एतत् फलं विक्रीणानि स्म । बहुमूल्यम् अद्भुतम् इति च मखा तस्मै कस्ययुगलं दत्वा अत्र आनीतवान् ।

राजा – प्रीतोऽस्मि भवतः राजभक्त्या मन्त्रिन् । एवं यथोचिंत सत्कृत्य प्रेषयतु । त लब्ध दत्तं च पुनः आह्वयतु ।

मंत्री – यथा आदिशति भवान् ।

राजा – (स्वगतम्) कथं मूर्खः स लब्धदत्तः न अभिजानाति फलस्य दिव्यताम् ।
(व्यापारी गच्छति, लब्धदत्त पुनः प्रविशति)

लब्धदत्तः – जयतु महाराजः पश्यतु भगवन् । भवतां कृपया अद्य नूतनं कस्य युगलं धारयामि । महान् आनन्दः वर्तते ।

राजा – भवात् अल्पसन्तुष्टः लोभरहितः इति दृष्ट्वा प्रसन्नः अस्मि । पुनःएतत् फलं स्वीकरोतु । भवतः सर्वे मनोरथाः पूर्गाः भदिक्यन्ति ।

लब्धदत्तः – अनुगृहोऽस्मि । (फलं गृहीत्वा गच्छति)

प्रश्नाः –

i) व्यापारी किं दत्त्वा फलम् आनीतवान्?

ii) लब्धदत्तस्य का विशेषता आसीत्?

ख) राजा – भावदहमपि प्रासाद मारुह्यं चाणूरमुष्टिकयो र्युद्धं पश्यामि । (आरुह्य) मधुरिके विकारयतां द्वारम् ।

प्रतिहारी – यद्भर्त्ता आज्ञापयति । (राजा प्रविष्योपविशति) (ततः प्रविशतः चाणूरमुष्टिकौ)

भटः – एष महाराजः । उप सर्पेतां भवन्तौ ।

उभौ – (उपेत्य) जयतु भर्ता ।

राजा – चाणूरमुष्टिकौ । सर्वयत्नेन युवाभ्यामातृण्यं कर्त्तव्यम् ।

प्रश्नाः –

i) राजा कुत्र स्थित्वा युद्ध पश्यति?

ii) चाणूरमुष्टिकाभ्याम् कस्य आन्ण्यं कर्त्तव्यम् ? **[1 + 1 = 2]**

12. अधोलिखितं गद्यांशं पद्यांशं च पठित्वा उभयोः प्रदत्त प्रश्नान् उत्तरत –

क) **गद्यांशः**

संस्कृत भाषा विश्वस्य प्राचीनतमा भाषा अस्ति । अस्याः अपरं नाम सुरभारती अपि अस्ति । अस्याः वाङ्मयं विपुलम् अस्ति । भारतस्य सर्वस्वम् अस्याः विविधवाङ्मयेषु विद्यते । इयमेव अस्माक सांस्कृतिक मूल्यं ऐतिहासिक च आलेकं बिभर्ति ।

प्रश्ना : –

i) उपर्युक्तस्य गद्यांशस्य उचित शीर्षक लिखत । **[1]**

ii) का भाषा विश्वस्य प्राचीनतमा भाषा अस्ति? **[2]**

iii) कस्मिन् रूपे अस्याः गरिमा विद्यते? **[2]**

ख) पद्यांश:

उदेति सविता ताम्रः ताम्र एवस्तमेति च ।
सम्पत्तौ च विपत्तौ च महतामेक रूपता ।।

i) अस्य पद्यस्य शीर्षक लिखत । [1]

ii) ताम्रः कः उदेति? [2]

iii) कः ताम्र अस्तमेति? [2]

13. मंजूषापदसहायतया 'सूर्योदयः' इति विषयमधिकृत्य दश वाक्यानि लिखत । **[1 × 10 = 10]**

मंजूषा
रात्रौ गतायां, सूर्योदयः भवति, जनाः शयनात् उत्थाम, स्वकार्येषु व्यापताः भवन्ति, दक्षिणः अपि भ्रमन्ति, कर्मकराः स्ववृत्तिषु लग्नाः, विद्यार्थिनः, विद्ययाध्ययनाय प्रवृत्तः, सर्वेजनाः जीवनवृत्यै उत्साहिता, उपवनेषु पुरत्वाणि दक्षिणः कूजन्ति, लोके नवजीवन समायाति ।

14. भवान् विनीतः । विद्यालयस्थितं पुस्तकालये संस्कृत–व्याकरण पुस्तकानाम् अभावः अस्ति – अस्मिन् विषये प्राचार्य महोदयं प्रति पत्र एकम् लिखत । **[6]**

15. भवतः नाम बालेश्वरः । ग्रीष्मावकाशे पर्वतीय– क्षेत्रयात्रामुलस्य मित्राय संवादं लिखत । चत्वारि वाक्यानि लिखत। **[1 × 4 = 4]**

16. रेखांकित पदे संधिच्छेदं कुरूत – **[1]**

क) सुरेन्द्रदत्तै पवनोपनीतैः ।

ख) सदारिमध्यापि न वैरियुक्ता ।

17. क) रेखांकित का विभक्तिः कि च मूलम्? **[2]**

बलाकिनो वारिधरा नदत्तः ।

ख) सानूनि गद्यः सुरभीकरोति । रूपं श्रियंस्वा मिव दार्भिन्ता

रेखांकितपदद्वयं लृट् लकारे परिवर्त्य लिखत । **[2]**

18. समुचित पदनिर्माणं कृत्वा रिक्तस्थानं पूरयत – **[4 × 1 = 4]**

क) कीर्तिः …….. सः जीवनि (यत् + उचित विभक्ति)

ख) स्वस्ति एष आगतः……….. अहम् । (अस् + उचित विभक्ति)

ग) सः बहुमूल्यं वस्त्रं ……. समायाम् आगच्छति (आ + दा + त्यव्)

घ) कंस षड्यंत्रैः कृष्ण बलराम च …….. प्रयासं करोति । (हत् + तुमुन्)

19. यथानिर्दिष्टं कुरुत – **[4 × 1 = 4]**

क) यस्य वाङ्‌मनसी शुद्धे (रेखांकित विग्रह कुरुत)

ख) तेन जीव हिंसात्यज्यते ।(कर्तृवाच्चे परिवर्तन कुरुत)

ग) दृढ़ं मूलं येषा ते – समासं कुरुत ।

घ) 'स्यात्' पद परिचयं कुरुत

20. अधोलिखित वाक्ये एकम् अव्ययम् एकम् उपसर्ग चित्वा लिखत – **[2]**

क) दामोदरः बलरामेण सह गच्छतु ।

ख) गीतायां कर्मणः महत्त्वं प्रतिपादितम् ।

खण्ड – ख

वैकल्पिक – I

(संस्कृतं – संस्कृतिश्च)

21. अधोलिखित काव्यानां तेषां लेखकै : सह मेलन कृत्वा लिखत – **[2]**

	'अ'		'ब'
(i)	जवाहरज्योति महाकाव्यम्	(क)	जी. वी. पत्सुले
(ii)	उत्तरसीता चरितम्	(ख)	रेवा प्रसाद द्विवेदी
(iii)	शर्मण्यदेश, सुतारां विभाति	(ग)	सत्यव्रत शास्त्री
(iv)	करुणा कटाक्षलहरी	(घ)	रसिक बिहारी जोशी

22. अधोलिखित प्रश्नान् उत्तरत –

क) अधोलिखित संख्यानां कृते संस्कृत पदानि लिखत – **[2]**

10^{11}, 10^{12}, 10^{47}, 10^{55}

ख) 'आर्यभटीयम्' इति कस्य ग्रंथमस्ति? लेखकस्य कस्मिन् क्षेत्रे महत्त्वपूर्ण योगदानम्? **[2]**

ग) 'यजुर्वेदस्य' कस्यां संहितायां संस्थानो नामसूची वर्तते? **[1]**

घ) 'चरकसंहिता' यां प्रमुखतया कस्य वर्णन कृतम्? ग्रंथे कति अध्यायाः सन्ति? **[2]**

23. द्रविड भाषा परिवारे काः भाषाः सन्ति? **[2]**

24. क) वर्णाः के? तेषां नामानि लिखत । **[1]**

ख) 'संस्कारः' इति शब्दस्य कः अर्थः? **[2]**

ग) कर्णवेधः–संस्कार कदा क्रियते? **[1]**

<u>वैकल्पिक – II</u>

(प्रयोजनमूलक संस्कृतम्)

21. अधोलिखितवाक्येषु रिक्त स्थानानि पूरयत – **[4 × 1 = 4]**

क) आर्यभट्टेन त्रिभुस्य .... उपवर्णितम् ।

ख) अद्य प्राच्य विसानस्य .... सह समन्वयस्य आवश्यकता अस्ति ।

ग) ब्रसगुप्तः .... नियमान् निर्मितवान् ।

घ) बी.ए.एम.एस. पाठ्यक्रमे .... ज्ञानम् अनिवार्यता अपेक्षते ।

22. अधोलिखित प्रश्नान् उत्तरत – **[4 × 1 = 4]**

क) दूरदर्शने संस्कृतवार्त्तानां दैनिक प्रसारण कस्मिन् वर्षे आख्याम?

ख) जनसंचारस्य वार्तानां स्रोतांसि कतिविधानि भवन्ति?

ग) 'डी. डी. ज्ञानदर्शनम् इति प्रणालिका प्रति–सप्ताह कतिदिनेषु संस्कृत कार्यक्रम प्रसारयति?

घ) आकाशवाणी भवते वार्ताकक्षे संपादकाः किं कुर्वन्ते?

23. 'अर्वाचीन संस्कृतम्' इति पत्रिका कुतः प्रकाश्यते? तस्या प्रकाशन संस्थायाः नाम किम्? **[1+1=2]**

24. क) अद्यत्वे संस्कृत पत्रकारिता कदा दृष्ट्या महत्त्वपूर्णा अस्ति? **[1]**

ख) 'नवप्रभातम्' इति दैनिक समाचार पत्रं कुतः प्रकाश्येते? **[1]**

ग) पत्रण त्रिकाषु चित्राणाम् उचितम् संयोजनस्य आधारः किं भवति? **[1]**

घ) त्रुटिशोधने प्रयुक्तम् अधोलिखित चिह्नद्वयं अभिप्रायेण सह मेलयत – **[2]**

'अ'	'ब'
(i) $\overset{\uparrow}{O}$	(क) मध्ये योजनीयम्
(ii) /	(ख) आकारः वर्धनीयः

⌘⌘⌘